

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 159.9

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ

Кобринчук З.П.

Національний університет «Острозька академія»

У статті розкривається проблема розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці. У зв'язку з цим теоретично обгрунтовано поняття «емоційний інтелект», емпірично виокремлено особливості його розвитку в підлітковому віці; експериментально перевірено програму розвитку емоційного розвитку засобами спеціально розробленого тренінгу.

Ключові слова: інтелект, емоційний інтелект, підлітковий вік, емоції, розвиток.

Постановка проблеми. В даний час проблема емоційного інтелекту належить до числа популярних, але недостатньо досліджених структур емоційного інтелекту в підлітковому віці, і вимагає більш детального як теоретичного, так і практичного вивчення всіх її аспектів, а також ролі соціальних факторів в прояві його особливостей [16, с. 23]. Більшість робіт присвячені вивченню емоційного інтелекту зрілої особистості, або особистості юнацького віку. Але саме в підлітковому віці спостерігаються істотні зміни в інтелектуальній, емоційній і мотиваційній сферах особистості, які вимагають адекватного психологічного вивчення, корекції і цілеспрямованого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У розробку цілісного підходу до розуміння емоційного інтелекту та його розвитку в дошкільному віці, істотний внесок зробили дослідження Є. Носенко, Н. Коврига, І. Андреева, Х. Вайсбах, У. Дакс, Н.А. Чеботар, С. Яковлева, В.В. Зарицька, Л.І. Божович, А.О. Реан, І.С. Кон та ін. [39, с. 103].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток емоційного інтелекту в підлітковому віці, може бути ефективним, якщо застосувати спеціально розроблений тренінг, тому ми спробуємо дослідити цю частину в нашій роботі, а потім або спростити або підтвердити наше припущення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розробка і експериментальна перевірка ефективності методів розвитку емоційного інтелекту у дітей підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Емоційний інтелект – це стійка ментальна здібність, яка у роботах багатьох авторів розглядається як позитивний фактор для міжособистісної взаємодії [14, с. 231]. В структуру емоційного інтелекту входять здатність до усвідомленої регуляції емоцій; розуміння (осмислення) емоцій; асиміляція емоцій в мислення; розпізнавання та прояв емоцій. Умови формування емоційного інтелекту багато в чому обумовлені як індивідуально особистісними, так і умовами середовища людини. Специфіка сучасного стану проблеми дослідження емоційного інтелекту обумовлена відсутністю єдиної психологічної теорії та загальних уявлень про інструментарій дослідження емоційного ін-

телекту [35, с. 115]. Емоційний інтелект актуалізується в ситуаціях, що вимагають розуміння (рефлексивний аналіз) і управління емоційними проявами як у внутрішньому, так і міжособистісному аспектах. Найбільш сприятливими передумовами для розвитку здатності до розуміння та управління емоціями є: домінування правої півкулі, вираженість когнітивного стилю «полезалежність – полenezалежність» (сприяють розумінню емоцій інших людей), кінестетичний канал сприйняття інформації (впливає на кращий розвиток емпатії), установка на творчу самореалізацію (забезпечує краще розуміння власних емоцій), наявність у сім'ї емоційно-сприйнятливих стосунків між батьками та релігійність (сприяють розвитку здатності до емоційної саморегуляції). Основний принцип розвитку емоційних здібностей людини: орієнтація спочатку назовні, а потім оберненість на себе [58, с. 111].

Нами були розглянуті такі методи роботи з розвитку емоційного інтелекту як гра; арттерапія, особливо, музико- та бібліотерапія; психогімнастика; поведінкова терапія і дискусійні методи [44, с. 105]. Основним засобом психологічної роботи з підлітками ми визначили тренінг – сукупність різних прийомів, способів і засобів, спрямованих на розвиток у людини тих чи інших навичок і вмій.

В ході проведених досліджень, які проводилося на базі ЗОШ № 4 м. Сарни. Психолого-педагогічний експеримент складався з трьох етапів: констатуючий, формуючий, контрольний. На першому, констатуючому етапі експерименту ми вирішували завдання з вивчення наявного рівня емоційного інтелекту у підлітків. На другому, формуючому етапі експерименту ми здійснювали роботу з розвитку емоційного інтелекту у підлітків за допомогою розробленого нами тренінгу. На третьому, контрольному етапі експерименту ми перевіряли ефективність тренінгу розвитку емоційного інтелекту у підлітків. [35, с. 144].

У дослідженні брали участь 40 підлітків. Методом випадкової вибірки були визначені експериментальна і контрольна групи. Учні 7 «Б» класу склали експериментальну групу, 7 «В» – контрольну. Експериментальна група (ЕГ) – 20 осіб, контрольна група (КГ) – 20 людини. Вік дітей

12-15 років. Критеріями розвитку емоційного інтелекту у підлітків є такі: усвідомлення своїх почуттів і емоцій; управління своїми почуттями і емоціями; усвідомлення почуттів і емоцій інших людей. На основі виділених нами критеріїв розвитку емоційного інтелекту, було обрано такі діагностичні методики: методика на визначення рівня емоційного інтелекту М.А. Манойлова і Н. Холла; опитувальник емоційного інтелекту «Емінем» (Д.В. Люсін).

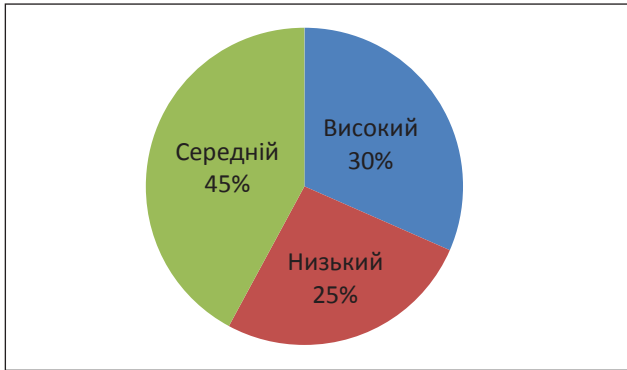

Рис. 1. Результати діагностичної методики Н. Холла в контрольній групі на констатуючому етапі експерименту

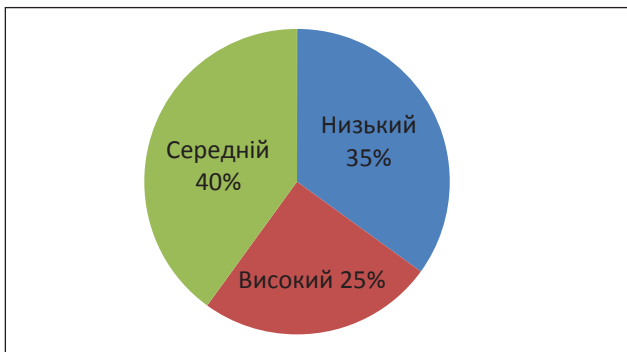

Рис. 2. Результати діагностичної методики Н. Холла в експериментальній групі на констатуючому етапі експерименту

На основі представлених критеріїв нами були виділені рівні розвитку емоційного інтелекту у підлітків. Таким чином, отримані результати сигналізують про необхідність розвивальних впливів на розвиток емоційного інтелекту у підлітків. Тому було розроблено та реалізовано тренінг розвитку емоційного інтелекту у підлітків. На третьому, контрольному етапі експерименту ми перевіряли ефективність тренінгу розвитку емоційного інтелекту у підлітків. Нами були визначені критерії розвитку емоційного інтелекту у підлітків, це усвідомлення своїх почуттів і емоцій; управління своїми почуттями і емоціями; усвідомлення почуттів і емоцій інших людей. [49, с. 96].

На основі виділених нами критеріїв розвитку емоційного інтелекту, було обрано такі діагностичні методики: методика на визначення рівня емоційного інтелекту М.А. Манойлова і Н. Холла; опитувальник емоційного інтелекту «Емінем» (Д.В. Люсін). На формуючому етапі експерименту нами був розроблений і реалізований тренінг розвитку емоційного інтелекту у підлітків [67, с. 84].

На контрольному етапі експерименту ми провели підсумкову діагностику емоційного інтелекту у підлітків в контрольній та експериментальній групах за допомогою тих же методик, що і на констатуючому етапі експерименту.

Рис. 3. Результати діагностичної методики Н. Холла в контрольній групі на констатуючому етапі експерименту

З рисунку 4 видно, що в експериментальній групі високий рівень емоційного інтелекту мають 40% дітей, середнім – 55%, низьким – 5%. У контрольній групі 25% підлітків з високим емоційним інтелектом, 50% із середнім і 25% з низьким показником емоційного інтелекту.

Рис. 4. Результати діагностичної методики Н.Холла в експериментальній групі на констатуючому етапі експерименту

За результатами методики М.А. Манойлова на контрольному етапі експерименту в контрольній та експериментальній групах, ми отримали результати, які представлені в таблиці 5. З таблиці видно, що в експериментальній групі високий рівень емоційного інтелекту, в рамках інтегрального показника, мають 50% підлітків, 40% середнім і 10% низьким. У контрольній групі скасовані наступні показники: 20% високий рівень емоційного інтелекту, 60% середній і 20% низький.

Виходячи з отриманих результатів зробили висновок про те, що в контрольній групі після формуючого етапу експерименту середні дані змінилися незначно: високий рівень емоційного інтелекту становив 19%, а став 17%, середній рівень так само зазнав незначних змін 40% до експерименту, 42% після; а низький рівень залишився без змін 41% [76, с. 178].

В експериментальній групі після формуючого етапу експерименту вийшли наступні результати: високий рівень розвитку емоційного інтелекту ста-

новив 15%, а підвищився до 48%, середній рівень з 39% підвищився до 44%, низький рівень з 46% знизився до 8%. Таким чином, наша гіпотеза про те, що розвиток емоційного інтелекту в підлітковому віці, можливо, буде ефективно, якщо застосувати спеціально розроблений тренінг знайшла своє підтвердження дослідно-експериментальним шляхом.

Висновки і пропозиції. Емоційний інтелект визнається в усьому світі все більшим числом дослідників. Важливість, і необхідність розвитку складових емоційного інтелекту як факторів, що сприяють особистісному і професійному зростанню індивіда і впливають на його успішність в житті. Отже вікові особливості підліткового віку, як перехідного етапу від дитинства до дорослості, з одного боку, створюють сприятливі передумови для розвитку внутрішньоособистісного емоційного

інтелекту, з іншого соціальна ситуація розвитку підлітка зумовлює необхідність розвитку міжособистісного емоційного інтелекту. Відтак розвиток емоційного інтелекту в підлітковому віці потребує цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу з метою збалансованого поєднання когнітивних та емоційних процесів, зумовлених особливостями соціалізації й індивідуалізації дітей цього віку. В результаті проведення всіх досліджень гіпотеза про те, що розвиток емоційного інтелекту в підлітковому віці, можливо, буде ефективно, якщо застосувати спеціально розроблений тренінг знайшла своє підтвердження дослідно-експериментальним шляхом.

Перспективи досліджень убачаємо в подальшому проведенні емпіричного дослідження щодо розвитку емоційного інтелекту в онтогенезі.

Список літератури:

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: непонимание, приводящее к «исчезновению»? / И.Н. Андреева // Психологический журнал. Минск, 2006. № 1. – С. 28–32.
2. Бурлачук Л.Ф. Что такое эмоциональный интеллект? / Л.Ф. Бурлачук // Управление персоналом. – 2008. – № 21. – С. 18–27.
3. Вассерман Л.И. Батеньки очима підлітка: психологічна діагностика в медико-педагогічній практиці: навч. посібник / Л.И. Вассерман, І.А. Горькова, Е.Е. Ромініцина. – СПб.: Мова, 2004. – 256 с.
4. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 301 с.
5. Казанская В.Г. Підліток і труднощі дорослішання: кн. для педагогів, психологів, батьків. – СПб.: Пітер, 2006.
6. Пантелеева Т.В. Краткий очерк истории развития проблематики эмоционального интеллекта в отечественной психологии / Т.В. Пантелеева // Актуальные вопросы современной психологии: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, февраль 2015 г.). – Челябинск, 2015. – С. 19–25.
7. Філіппова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації // Соціальна психологія. – 2007. – № 4. – С. 68–79.
8. Шпак М.В. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень / М.В. Шпак // Актуальні проблеми психології розвитку особистості. Психологія особистості. – 2011. – № 1(2). – С. 282–288.
9. Шадських Ю.Г. Психологія і педагогіка: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. – Львів: Магнолія 2006, 2007. – 319 с.
10. Юркевич В. Проблема розвитку емоційного інтелекту / В. Юркевич // Вестник практической психологии. – № 3. – 2005.

Кобрынчук З.П.

Национальный университет «Острожская академия»

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПОДРОСТКОВ

Аннотация

В статье раскрывается проблема развития эмоционального интеллекта в подростковом возрасте. В связи с этим теоретически обосновано понятие «эмоциональный интеллект», эмпирически выделены особенности его развития в подростковом возрасте; экспериментально проверено программу развития эмоционального развития средствами специально разработанного тренинга.

Ключевые слова: интеллект, эмоциональный интеллект, подростковый возраст, эмоции, развитие.

Kobrynychuk Z.P.

National University Ostroh Academy

DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF ADOLESCENTS

Summary

The article reveals the problem of developing emotional intelligence in adolescence. In connection with this, the concept of "emotional intelligence" is theoretically justified, and features of its development in adolescence are empirically identified; the program of development of emotional development by means of specially developed training has been tested experimentally.

Keywords: intellect, emotional intelligence, adolescence, emotions, development.